

V A R I A D I D A C T I C A

'n Merkwaardige parallel tussen Grieks en Afrikaans

Daar bestaan vandag 'n sonderlinge parallel, in sy ontwikkelingsgang en geskiedenis, tussen Grieks (die oudste Westerse taal) en Afrikaans (die jongste Westerse taal), wat vir my as student en bewonderaar van Grieks en Afrikaans al vir dekades lank opgeval het.

Grieks het 'n geskrewe rekord van nagenoeg 35 eeue. En taal, weet ons, is 'n lewendige organisme. Dit verander voortdurend, waarby veral die beginsels van simplifikasie en normalisasie geld. Net soos dit met Afrikaans uit 17de eeuse Nederlands (plus diverse ander invloede, inheems en Engels) gebeur het, só was dit ook die geval met Grieks. Maar dié fenomeen word des te meer identiek in sy ontplooiing hoe noukeuriger 'n mens daarna kyk.

Vir lank in moderne Griekeland moes 'n Griek eintlik "tweetalig" gewees het: hy moes sy *katharévousa* (die literêre suiwertaal) én sy *dhimotiki* (die moderne volkstaal in sy verskeie dialekte) geken het. En ons in Suid-Afrika kan hierdie probleem maar alte goed begryp met ons geskiedenis van die gebruik van Nederlands naas Afrikaans aan die begin van hierdie eeu nog. En ons sou ook vir die gans ouer Grieks die uitkoms dáárvan kon voorspel het.

Vir meer as ses eeue (1204-1821) was Griekeland onder Turkse dominansie. Met die Griekse Vryheidsoorlog, wat reeds begin met die Griekse Opstand van 1821, het die Grieke van alle kante steun uit Europa ontvang. In 1829 word Griekeland tot onafhanklike monargie geproklameer (wat voorlopig egter nog skatpligtig sou bly aan Turkye).

Die Grieke het nou hul onafhanklikheid herwin, maar hulle taal was besoedel met Turkse invloed, hoofsaaklik leksikografies. Baie Griekse leiers het gevoel dat hulle taalkundig moet terugkeer na hulle trotse antieke verlede. Min het hulle egter gewet watter ernstige belemmering dit later sou plaas op die algemene skoolopvoeding en literêre produksie.

Reeds in die (Hellenisties-) Romeinse tydvak het ons drie strominge in die gebruik van Grieks langs mekaar gehad: nie-literêre Koinê (die algemene spreektaal van die dag), literêre Koinê (die boektaal van die dag, reeds beïnvloed deur die volkstaal) en neo-Atties ('n anachronistiese, artifiële terugkeer na die literêre Grieks van die Goue Era in die Griekse geskiedenis, d.w.s. 5/4de eeu v.C.). Hierdie patroon korreleer perfek met die feite van die saak by Afrikaans/Nederlands aan die einde van die vorige eeu.

Neo-Atties was bestem om dood te loop omdat dit (in Krumbacher se woorde) 'n "mummie"-taal was. Dit was té argaïes en kunsmatig. Iemand soos Sextus Empiricus het reeds in die Oudheid opgemerk dat die neo-Attisiste (van die 2de eeu n.C.) neo-Atties met mekaar praat, en met hulle gehore, maar in Koinê (d.w.s. die volkstaal) met hulle slawe. Ook dit vorm 'n mooi parallel met ons eie Afrikaanse situasie aan die begin van hierdie eeu. Nederlands was die boektaal en (veral) *preektaal*, maar op straat is Afrikaans (wat uit Nederlands ontwikkel het) gepraat. Dit was die onvergeetlike Tobie Muller wat die eerste preek in Afrikaans op Stellenbosch, in die Moederkerk, in 1914 gelewer het. Nederlands was toe al vir die Afrikaner 'n mummie-taal.

Die argitek van die moderne Griekse suiwertaal was Adamandios Koraës (1748-1833). Hy het 'n middeweg tussen die Griekse literêre taal van weleer en die volkstaal van die dag gepropageer (vgl. "vereenvoudigde Nederlands"). Sy belangrikste opponent, Panayiotakës Kodhrikas, was egter met niks minder tevrede nie as 'n algehele terugkeer na klassieke

Grieks nie, en wel oud-Atties. Op eie bodem kan ons die aspirasies van A.N.E. Changuion (1803-81) vergelyk, en by name sy *De Nederlandsche taal in Zuid-Afrika hersteld* (Kaapstad, 1844).

Koraës het gemeen dat die "gebarbariseerde" Griekse volkstaal van die dag slegs 'n "skoonheidsbehandeling" nodig het. Maar hy het besef dat die spreektaal en die boektaal nie noodwendig dieselfde hoef te wees nie. Hy het gesê dat dit waarskynlik is dat die taal wat Plato en Sokrates geskryf het, nie identies was met die spreektaal van byvoorbeeld die Atheense matrose van die dag nie, maar dat dit tog vir hulle *verstaanbaar* was. Hiermee is die kloof tussen die suiwertaal en volkstaal vasgelê. En die volkstaal sou voorlopig nie, soos by Afrikaans, die *viva-voce* én die boektaal word nie. Die suurdeeg moes nog eers behoorlik deurwerk.

Koraës het deels toegegee dat niemand vir 'n volk kan voorskryf hoe om te praat en te skryf nie (wat 'n "demokratiese" beginsel is), maar het tog volgehou dat die "hervorming" van 'n taal die prerogatief is van sy *sophoi*, d.i. intellektueles. Hieraan het Afrikaans in die 20ste eeu sekerlik genoeg gehad! Hy was van mening dat die oud-Griekse tragedies en komedies, wat hy in die suiwertaal gepropageer het, weer 'n hoogtepunt sou bereik hier teen die helfte van die 20ste eeu. Min sou hy kon weet dat die klassieke Griekse tragedies van ou Athene teen daardie tyd weer opgevoer sou word, nie eens in sy suiwertaal nie, maar in die volkstaal, die taal van die *chudaioi*, oftewel gewone volksmassa (in die mooi sin van die woord). *Kanna hy kô hystoe?*

Dat die Griekse volkstaal reeds in die 17de eeu literêre status verkry het, bewys Vidzencos Kornaros se Kretensiese epos *Erotokritos* van 10 052 reëls al duidelik. Vir Afrikaans vergelyk hier die *Lied van de Swellendamsche en diverse ander helden* van 1795; M.D. Teenstra se *Vruchten mijner werkzaamheden* van 1830 (met aanhaling van 'n gesprek in Afrikaans); die gesprek tussen Manus Kalkfachter en Grietje Drillbouts in C.E. Boniface se *Temperatisten* van 1832; en verskeie ander vroeë Afrikaanse skrywes soos dié van L.H. Meurant, Samuel Zwaartman (pseudoniem vir H.W.A. Cooper), Pulvermacher (skuilnaam van Adam Gabriël de Smidt), en dergelike.

Koraës se ideaal was om op een of ander manier 'n vorm van antieke Grieks, vir amptelike gebruik minstens, te "vries". Maar hy het vergeet dat 'n taal óók lewe. En die skrywers van moderne Griekeland het dit uitgebuit. Selfs die Griekse Nuwe Testament is in Moderne Grieks vertaal: deur Maximos van Gallipoli in 1638 reeds, en daarna deur A.A. Pallis in 1902. Veral laasgenoemde Bybelvertaling het indertyd 'n hewige storm in Athene ontken. Vergelyk hier weer S.J. du Toit se Bybelvertalings wat aan die einde van die vorige eeu en begin van hierdie eeu gepubliseer is, asook die proefvertaling van *Die vier Evangelie* (sic!) en die *Psalme* van 1923 wat soveel debat ontlok het!

Arnold Toynbee (*The Greeks and Their Heritage*, 1981:266) het veelseggend opgemerk: "The *katharévousa* is a product of the Modern Greeks' mistrust of themselves in the face of Hellenic predecessors for whom they have felt themselves to be no match". En vir sy boektaal het die Afrikaner nie aan Nederlands bly vasklou nie, maar 'n glorieryke en onvervreembare letterkunde in Afrikaans in die 20ste eeu geskep. Wat 'n prestasie!

Soos Toynbee oor die Griekse suiwertaal vis-à-vis die volkstaal opgemerk het, het dr. A.N.E. Changuion (en vele ander aan die Kaap) ook destyds geoordeel: Afrikaans is maar net 'n *patois* wat uit Nederlands ontwikkel het. En aan die begin van hierdie eeu nog het prof. P.J.G. de Vos, van die Stellenbosse Kweekskool gesê dat daar "langsaam gehaas moet word" om die Bybel in Afrikaans te vertaal!

Letterkunde in die Griekse volkstaal van die dag, soos in die geval van Afrikaans, móés egter kom. En dit het. Soos by Kostis Palamas, Angelos Sikelianos, Nikos Kazantzakis

(*Zorba, die Griek*) en vele ander. Arnold Toynbee het opgemerk dat al wat die Grieke van die ná-klassieke tydvak kortgekom het (1981:253), was iemand soos 'n Dante wat die Italiaanse *Risorgimento* vooraf gegaan het. Afrikaans het sy Langenhoven gehad.

Toe die militêre staatsgreep op 21 April 1967 in Griekeland uitgevoer is, het die nuwe bewindhebbers die gebruik van die volkstaal in alle skole verbied. Die Atheense koerant het toe 'n kuriositeit geword: amptelike aankondigings was in die suiwertaal, maar wanneer die redakteur self skryf, is dit in die volkstaal! Dit was dan ook nou verbode om 'n vertaling van die Nuwe Testament in Moderne Grieks te publiseer sonder om vooraf eers sanksie te verkry het van die Atheense Groot Sinode.

Nadat burgerlike regering in Griekeland herstel is, is wetgewing in 1979, onder die premierskap van Georges Rallis, egter deurgevoer wat die volkstaal uiteindelik die amptelike taal van Griekeland gemaak het. Soos by Afrikaans het die volkstaal aan die einde gewen. Afrikaans het in 1914 erkenning in die skool, in 1916 erkenning deur die kerk, en in 1925 erkenning by die staat gekry. Diegene wat vir die handhawing van Nederlands (as skryf- en *preektaal* ten minste) in Suid-Afrika gestry het, moes ook, na twee-en-'n-halwe eeu, die aftog blaas. En so loop die parallel ineen van die verhaal van die oudste en jongste Westerse taal waarvan daar vandag 'n letterkunde bestaan.

G. van W. Kruger